

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ**

ГЛУШКО ОКСАНА ЗІНОВІЇВНА

УДК 373.3/.5.018.556.015.31:39(=161.2)(73)(091)"189/200"(043.3)

**ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ
В УКРАЇНСЬКОМУ ШКІЛЬНИЦТВІ США**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2021

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.
Робота виконана в Інституті педагогіки НАПН України.

Науковий керівник

доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України
ЛОКШИНА Олена Ігорівна,
Інститут педагогіки НАПН України,
завідувач відділу порівняльної педагогіки.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, доцент,
ДЖУС Оксана Володимирівна,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника,
завідувач кафедри професійної освіти
та інноваційних технологій;

доктор педагогічних наук, професор,
ЧЕПІЛЬ Марія Миронівна,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка,
завідувач кафедри загальної педагогіки
та дошкільної освіти.

Захист дисертації відбудеться «11» травня 2021 р. о 16.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.452.01 Інституту педагогіки НАПН України за адресою: 04053, м. Київ, вул. Січових Стрільців, 52-Д, каб. 418.

Із дисертацією можна ознайомитись на офіційному сайті Інституту педагогіки НАПН України <http://undip.org.ua> та в бібліотеці Інституту педагогіки НАПН України (04053, м. Київ, вул. Січових Стрільців, 52-Д).

Автореферат розісланий «9» квітня 2021 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. В. Онопрієнко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Державотворення в незалежній Україні, охоплюючи формування української політичної нації та національної ідентичності особистості, передбачає формування інноваційного світогляду. У законах України «Про освіту» (2017 р.), «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.), у Концепції «Нова українська школа» (2016 р.), Концепції розвитку громадянської освіти в Україні (2018 р.) національні цінності визначено базисом національної самосвідомості, дзеркалом національних інтересів української держави.

Виховання патріота держави є складним процесом, що актуалізує дослідження успішних зарубіжних практик. З проголошенням незалежності України активізувалася співпраця зі світовим українством. Політику України щодо взаємовідносин з українською діаспорою окреслено в законах України «Про правовий статус закордонних українців» (2004 р.), «Про закордонних українців» (2012 р.), указі Президента України «Про Національну концепцію співпраці із закордонним українством» (2006 р.). Напрямами співпраці визначено створення умов для задоволення національно-культурних і мовних потреб українців, які мешкають за межами України; підтримку українських шкіл у різних державах перебування закордонних українців; реалізацію освітніх програм і проєктів.

Стратегію розвитку світового українства окреслюють документи Світового Конгресу Українців як основної міжнародної неурядової організації – координатора діяльності українських громад у світі. Пріоритетами проголошено співробітництво у сфері освітньої, культурної та національно-патріотичної роботи з урядовими та громадськими організаціями в Україні та світі, сприяння реформуванню освіти в Україні. У межах співробітництва між Урядом України та Світовим Конгресом Українців підписано Меморандум про співпрацю (2020 р.), де підтримку українського шкільництва за кордоном і популяризацію української мови визначено домінантою Уряду України.

Українська діаспорна спільнота США створила самобутню освітньо-виховну систему на засадах національних та християнсько-етичних цінностей, що забезпечило її життєздатність у поліетнічному соціумі. Дослідженню проблеми еміграції та формування українських громад присвячено наукові розвідки доби незалежності Ф. Заставного, В. Євтуха, С. Лазебника, Ю. Макара, В. Троцинського, А. Шлепакова та ін. Особливості української імміграції в США досліджували науковці діаспори: Ю. Бачинський, А. Драган, В. Ісаїв, О. Кириленко, М. Куропась, М. Марунчак, Л. Мишуга, С. Наріжний, У. Самчук, М. Стахів та ін.

Розвиток українського шкільництва за кордоном досліджували Г. Бигар, Л. Божук, О. Джус, В. Кемінь, І. Кізін, І. Машкова, А. Онкович, О. Палійчук, Н. Примас, І. Піц, С. Пономаревський, С. Романюк, І. Руснак, І. Стражнікова, Г. Філіпчук, М. Чепіль та ін.

Теоретичні засади формування духовних та національних цінностей висвітлено в працях вітчизняних і зарубіжних науковців: І. Беха, М. Боришевського, М. Бубера, О. Вишневського, К. Журби, П. Кононенко, В. Кременя, С. Кримського, А. Маслоу, К. Роджерса, М. Рокича, О. Савченко, Дж. Смоліча, О. Сухомлинської,

Ш. Шварца та ін. Питання національного виховання молодого покоління закордонних українців розглядали: Л. Божук, І. Боднарчук, Г. Ващенко, М. Василик, І. Головінський, І. Гончаренко, Е. Жарський, В. Жулковський, І. Кучинська, М. Ломацький, В. Мацьків, Т. Михайленко, О. Нич, І. Огієнко, Т. Роняк, І. Рудницька-Юрійчук, Є. Федоренко, В. Янів та ін. Особливості навчання української мови дітей і молоді в українській діаспорі є предметом вивчення: Б. Ажнюка, А. Богданюк, М. Дейко, К. Кисілевського, Т. Рибак, С. Романюк, Я. Рудницького, Р. Смаль-Стоцького, Л. Храпливої-Щур, Ю. Шевельова та ін.

Водночас аналіз наукової літератури показав, що досвід української діаспори США з виховання національних цінностей дітей та молоді українського походження в поліетнічному середовищі не дістав об'єктивної оцінки в історико-педагогічній науці. Актуальність дослідження зазначеної проблеми посилюється загостренням низки суперечностей в сучасній педагогічній теорії та практиці між:

– запитом українського суспільства на свідомих, активних громадян, патріотів своєї країни з високими морально-етичними принципами, які позитивно сприймають культурне розмаїття, і недостатньо ефективною реалізацією цього завдання в освітньому просторі України;

– між об'єктивною потребою науково-педагогічного аналізу діяльності інституцій українського зарубіжжя в США із забезпечення виховання молоді українознавчого спрямування та недостатнім рівнем висвітлення цієї проблематики в педагогічній науці України.

З огляду на потребу розв'язання окреслених суперечностей, актуальність для України проблеми виховання національних цінностей молоді в умовах розбудови національної держави в Україні і важливість об'єктивного осмислення перспективного досвіду української діаспори в США було обрано тему дисертаційного дослідження: **«Виховання національних цінностей в українському шкільництві США»**.

Зв'язок теми дослідження з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано згідно з тематичним планом науково-дослідної роботи відділу порівняльної педагогіки Інституту педагогіки НАПН України і є складником тем: «Тенденції розвитку змісту загальної освіти в зарубіжній школі» (1999–2001 рр.) (державний реєстраційний номер № 0198U007853); «Світоглядний потенціал шкільної гуманітарної освіти в країнах Європейського Союзу та США» (2008–2011 рр.) (державний реєстраційний номер № 0108U000304); «Тенденції розвитку шкільної освіти в країнах ЄС, США та Китаї» (2018–2020 рр.) (державний реєстраційний номер № 0118U003360). Тему дисертації затверджено вченою радою Інституту педагогіки НАПН України (протокол № 5 від 14 червня 2001 р.) та узгоджено у Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (протокол № 7 від 30 вересня 2008 р.).

Об'єкт дослідження – розвиток українського шкільництва в США.

Предмет дослідження – організація та зміст виховання національних цінностей в українському шкільництві США крізь призму історичних трансформацій, теоретичних засад та практичної реалізації.

Мета дослідження – розкрити організацію та зміст виховання національних цінностей в учнів українських шкіл США.

Для досягнення мети визначено такі **завдання**:

1. Охарактеризувати ключові поняття дослідження в українській педагогічній думці західної діаспори.
2. Здійснити ретроспективний аналіз становлення та розвитку українського шкільництва в США.
3. Розкрити роль шкіл українознавства в системі українознавчої освіти США у вихованні національних цінностей дітей і молоді.
4. Обґрунтувати виховний потенціал змісту навчальних програм і підручників українського зарубіжного шкільництва.
5. Окреслити перспективні для України ідеї української діаспори США з виховання національних цінностей молоді.

Хронологічні межі дослідження охоплюють кінець XIX – початок XXI ст. *Нижня хронологічна межа* позначає заснування перших українських шкіл у США з початком імміграції українців до країни (1891 р.). *Верхня хронологічна межа* фіксує сьгоднішній стан розвитку українського шкільництва в США.

Теоретичною основою дисертації є:

– філософські концепти щодо функціонування освітніх систем у контексті глобалізації на засадах розв’язання суперечностей між глобальними трансформаціями і збереженням національної ідентичності (В. Андрущенко, І. Бех, М. Боришевський, М. Бубер, О. Вишневський, Б. Гершунський, С. Гончаренко, В. Кремень, С. Кримський, А. Маслоу, К. Роджерс, М. Рокич, О. Савченко, О. Сухомлинська, Ш. Шварц);

– концептуальні положення методології педагогічної компаративістики в аспекті дослідження розвитку освіти у світовому просторі (М. Брей, Б. Вульфсон, О. Заболотна, М. Красовицький, О. Локшина, О. Матвієнко, О. Огієнко, Л. Пуховська, А. Сбруєва, С. Сисоєва, І. Тараненко, М. Чепіль);

– концептуальні положення методології історико-педагогічної науки українських науковців доби незалежності (Л. Березівська, Н. Гупан, Н. Дічек, О. Петренко, О. Пометун, О. Сухомлинська, М. Ярмаченко);

– педагогічні концепції ціннісного та національного виховання в навчально-освітньому процесі західної діаспори (Г. Ващенко, І. Головінський, Е. Жарський, К. Кисілевський, О. Кульчицький, М. Ломацький, М. Семчишин, І. Мірчук, І. Огієнко, Є. Федоренко, В. Янів).

Методи дослідження. Для реалізації теми та наукових завдань було використано: *пошуково-бібліографічний* метод (для розроблення джерельної бази, дослідження теоретичних напрацювань минулого й сучасності з досліджуваної проблеми); *порівняльно-зіставний* (дав змогу визначити та окреслити періоди становлення та розвитку українського шкільництва в США); *історико-ретроспективний* і *хронологічно-системний* методи (дали змогу простежити еволюцію поглядів науковців української діаспори на виховання національних цінностей в учнів українського походження в США); *конкретно наукові методи: метод термінологічного аналізу, метод контекстуального аналізу*, що допомогли уточнити значення та смисли ключових понять дослідження; *загальнонаукові: аналіз, синтез, узагальнення, систематизація, класифікація здобутих фактів і даних*, які стали основою для вивчення українознавчої освіти

її організаційно-педагогічних та виховних засад шкільних навчальних закладів української діаспори США, визначення їхнього внеску в розвиток освітнього процесу в Україні та світі); *узагальнення й систематизації виявлених матеріалів і даних* (з метою формулювання й обґрунтування висновків за результатами дослідження).

Джерельну базу дослідження склали:

– фонди зарубіжної україніки Національної бібліотеки України імені В. Вернадського, Державної науково-педагогічної бібліотеки НАПН України імені В. Сухомлинського, Наукової бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська академія», Національної парламентської бібліотеки України, Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника, фонди україніки публічної бібліотеки імені Лесі Українки (м. Київ), Наукової бібліотеки імені Олега Ольжича (м. Київ), української діаспорної електронної бібліотеки «Diasporiana»;

– публікації з теми дослідження українсько-американської та українсько-канадської преси другої половини ХХ ст. – початку ХХІ ст., зокрема такі педагогічні часописи, як «Рідна школа» (США), «Українська школа», «Учительське слово», «Життя і школа» (Канада), сучасне всесвітнє інформаційне періодичне видання СКУ «Відгукніться» (Канада), де були опубліковані статті й рецензії педагогів, науковців і культурно-освітніх діячів західної діаспори, історико-педагогічні та філософські дослідження (дисертації, монографії, посібники, матеріали конференцій тощо);

– фундаментальні дослідження представників української діаспори історичного, психологічного, соціологічного, культурологічного, філософського змісту (Наукові записки УВУ (Німеччина), Наукові записки УГТІ (Німеччина), Наукові збірники Українського наукового інституту Гарвардського університету, Українського соціологічного інституту (США), матеріали Наукового товариства імені Т. Шевченка (НТШ) (США));

– періодичні видання українського зарубіжжя кінця ХІХ – першої третини ХХ ст. та України (газети «Діло» (Львів), «Свобода» (США), «Український голос» (Канада), календарі Українського Народного Союзу (1936–2013 рр., США), журнали юнацтва «Крилаті» (США) тощо;

– наукова література та шкільні підручники з різних навчальних предметів, які офіційно використовують у школах українознавства, та були люб'язно надані українцями діаспори США з приватних бібліотек.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше*:

– проведено цілісний аналіз організації та змісту виховання національних цінностей в українському шкільництві США крізь призму історичних трансформацій, теоретичних засад та практичної реалізації;

– структуровано за напрямками дослідження українських учених з історіографії українознавчої освіти за кордоном: праці персонологічного спрямування; праці, присвячені різним аспектам розвитку українознавчої освіти у світі (становлення та розвиток українського шкільництва в глобальному, регіональному та національному вимірах; тенденції та особливості національного виховання молоді української діаспори; розбудова професійної підготовки молоді

в закладах освіти української діаспори; викладання української мови як основного чинника трансляції національних цінностей для дітей та молоді українського походження; розвиток української педагогічної преси зарубіжжя); дослідження проблем українознавчої освіти в США;

– охарактеризовано генезу українського шкільництва США у форматі авторської періодизації: I період (від 1888 р. до 1912 р. ХХ ст.) – *початковий*, який окреслюється створенням власної інфраструктури, зростанням рівня освіченості українських дітей та української молоді та загальним сприянням консолідації української громади; II період (1913–1946 рр. ХХ ст.) – *організаційно-педагогічний*, якому, зокрема, властиве визначення основних виховних цілей українського шкільництва в США; III період (з кінця 40-х рр. до 1969 р. ХХ ст.) – *координаційно-аксіологічний*, відзначається заснуванням Шкільної Ради при УККА як центрального, координуючого органу приватного українського шкільництва в США та визначенням на СКВУ «Виховного ідеалу українців в діаспорі»; IV період (1970–1990 рр. ХХ ст.) – *дихотомічний*, характеризується суттєвим зменшенням кількості українських шкіл і водночас системним вирішенням Шкільною Радою при УККА питання підвищення фахового рівня вчителів та педагогічних працівників для шкіл українознавства, оновленням навчальних програм (1981 р.) з усіх предметів; V період (1991–2020 рр. ХХІ ст.) – *модернізаційний*, у якому спостерігалось вдосконалення та осучаснення навчальних програм та шкільних підручників відповідно до вимог сьогодення та потреб учнів, налагодження співпраці з Україною;

– обґрунтовано систему українознавчої освіти, що містить взаємопов'язані складники (норми, інституції, рівні й ступені, кваліфікації, освітні програми, суб'єкти освітньої діяльності, учасників освітнього процесу, органи управління) та охоплює дитячі садочки, українські школи, коледжі та університети, курси підвищення кваліфікації педагогічних працівників українознавчої освіти, українські культурно-освітні центри, українські бібліотеки;

– окреслено періоди розвитку шкільного підручникотворення в українській діаспорі в США: початковий (початок ХІХ ст. – 1920-ті рр. ХХ ст.); перехідний (1920 – 1950-ті рр. ХХ ст.); системний (1950-ті – 1990-ті рр. ХХ ст.); комплексний (початок 90-х ХХ ст. й до сьогодні);

– доведено виховну спрямованість навчальних програм і підручників з усіх навчальних предметів, які викладають у школах українознавства.

Уточнено сутність поняття «національні цінності у діаспорі». Подальшого розвитку набуло висвітлення теоретичних поглядів науковців та освітніх діячів української діаспори проблем національного виховання дітей та шкільної молоді в поліетнічному середовищі.

У науковий обіг введено маловідомі в Україні здобутки педагогів західної української діаспори другої половини ХХ ст. – початку ХХІ ст. з проблем освіти й виховання, формування національної ідентичності дітей шкільного віку та організаційно-педагогічних засад діяльності українського шкільництва в США.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні рекомендацій щодо використання прогресивних ідей і досвіду науковців та педагогів української діаспори щодо оптимізації виховання української молоді на гуманістичних, морально-етичних та національно-патріотичних цінностях.

Отримані в процесі дослідження результати можуть бути використані під час розроблення спецсеминарів і спецкурсів з педагогічних, історичних та культурологічних дисциплін, для підготовки підручників, навчально-методичних посібників, у навчально-виховному процесі закладів вищої освіти.

Результати дослідження впроваджено в навчально-виховний процес Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (довідка № 380/1 від 13.01.2021 р.); Інституту проблем виховання НАПН України (довідка № 01-11/48 від 1.02.2021 р.); Рівненського державного гуманітарного університету (довідка № 01-12/14 від 16.02.2021 р.); Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 01-02/141 від 16.02.2021 р.).

Апробація результатів дослідження. Матеріали роботи та результати дослідження обговорювали на засіданнях відділу порівняльної педагогіки Інституту педагогіки НАПН України, а також на науково-практичних конференціях і семінарах різних рівнів, а саме: *міжнародних за кордоном*: «Проблеми сучасного підручника» (Республіка Білорусь, Мінськ, 2018 р.); *міжнародних в Україні*: – «Міждисциплінарність як метод гуманітарних наук: мова, освіта, культура» (Умань, 2012 р.); «Міжнародне співробітництво в освіті в умовах глобалізації» (Алушта, 2012 р.); «Трансформації в українській освіті і наукових дослідженнях: світовий контекст» (Умань, 2017 р.); «Проблеми сучасного підручника» (Київ, 2017 р.); *всеукраїнських*: «Крок за кроком до життєвої компетентності та успіху: науково-методичний аспект» (Боярка, 2003 р.); на звітних науково-практичних конференціях Інституту педагогіки НАПН України (Київ, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012 рр.); на семінарах: *всеукраїнських науково-практичних семінарах* «Порівняльно-педагогічні студії – 2010» (Київ, 2010 р.); «Компаративістські підходи до підтримки та розвитку обдарованості» (Київ, 2011 р.); «Педагогічна компаративістика – 2012: аспект обдарованості (трансформації в освіті зарубіжжя та український контекст)» (Київ, 2012 р.); «Педагогічна компаративістика – 2013: трансформації в освіті зарубіжжя та український контекст» (Київ, 2013 р.); методологічному семінарі НАПН України, Відділення загальної педагогіки та філософії України «Нові тенденції і явища у дитячому і молодіжному середовищі в Україні: цивілізаційний, культурологічний, інформаційний виміри» (Київ, 2017 р.); на засіданнях відділу порівняльної педагогіки Інституту педагогіки НАПН України.

Публікації. Основні результати дослідження викладено в 29 одноосібних наукових публікаціях автора, із яких: 5 статей у наукових фахових виданнях України, 2 статті у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз даних, 2 статті в інших виданнях України, 20 – апробаційного характеру.

Структура й обсяг дисертації. Наукова робота складається із анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (482 найменування, із них – 29 іноземними мовами), додатків. Загальний обсяг дисертації – 388 сторінок, основний текст викладено на 228 сторінках рукопису. Робота містить 7 таблиць, 1 рисунок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, розкрито зв'язок дисертації з науковими програмами й темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи наукового пошуку, хронологічні межі та джерельну базу; обґрунтовано наукову новизну, теоретичне та практичне значення одержаних результатів; наведено відомості про впровадження, апробацію результатів, структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі – «Теоретичні засади виховання національних цінностей в українському шкільництві США» розкрито стан дослідження проблеми, проаналізовано погляди педагогів української діаспори на національне виховання молоді в діаспорі, уточнено понятійно-термінологічний апарат дослідження.

Розкрито, що у вітчизняній історіографії дослідженню українознавчої освіти за кордоном присвячено значну кількість праць українських компаративістів, які в дисертації структуровано в три тематичні групи на засадах проблемного й країнознавчого підходів.

У першу групу об'єднано праці персонологічного спрямування (О. Джус, І. Кізін, І. Кучинської, Г. Опанасюк, О. Палійчук, І. Піц, Н. Приймас, С. Романюк, Т. Ронняк, І. Стражнікової, Т. Шоліної), що присвячені зарубіжним педагогам, релігійним діячам, літературознавцям, які зробили значний внесок у розвиток українознавчої освіти. За результатом аналізу констатовано, що джерелом українознавчої освіти та національного виховання визначено рідну культуру, традиції і мову в поліетнічному соціумі, українську педагогічну пресу, родинне та релігійне (з позиції християнського світогляду) виховання, виховний потенціал дитячої літератури.

До другої групи віднесено праці (Г. Бигар, Л. Біленкової, А. Богданюк, Ю. Заячук, В. Кеміня, І. Машкової, Т. Михайленко, Р. Петришин, С. Пономаревського, І. Руснака, Г. Філіпчука), у яких досліджуються різні аспекти розвитку українознавчої освіти у світі: становлення та розвиток українського шкільництва; викладання української мови як основного чинника трансляції національних цінностей дітей та молоді українського походження; розвиток української педагогічної преси зарубіжжя.

США як дослідницьку одиницю визначено критерієм для структурування третьої групи дисертаційних праць українських компаративістів (М. Василик, О. Джус, В. Жулковського, О. Нич, А. Онковича, Т. Рибак, С. Романюк, І. Рудницької-Юрійчук). Перспективними для нашого дослідження є висновки вчених щодо вагомості української діаспори США в розбудові українознавчої освіти, синергії сім'ї, церкви, школи, громадських і молодіжних організацій у національному вихованні українців США.

Водночас констатовано відсутність системних досліджень з проблеми виховних орієнтирів українознавчої освіти в США.

Проаналізовано погляди педагогів української діаспори Г. Ващенко, І. Головінського, А. Горохович, Е. Жарського, О. Кульчицького, М. Ломацького, І. Огієнка, М. Семчишина, В. Яніва та ін. щодо концептуальних положень, мети, завдань і методів національного виховання молоді в полікультурному середовищі

країн проживання. Зроблено висновок, що українські педагоги діаспори джерелом національного виховання визнають мову, релігію, культуру, традиції. Підкреслено, що українська мова в діаспорі слугує найважливішим інструментом трансляції культурних цінностей, є потужним антиасиміляційним чинником.

З метою формування понятійно-термінологічного апарату дисертації виокремлено предметне поле, яке охопило праці соціологів, філософів, науковців, педагогів, культурно-освітніх діячів української діаспори: О. Бочковського, Ю. Вассіяна, Г. Васьковича, Г. Ващенко, І. Головінського, В. Голубничого, А. Горохович, Д. Донцова, Е. Жарського, О. Кисілевської-Ткач, Б. Крупницького, О. Кульчицького, В. Липинського, І. Мірчука, І. Огієнка, Ю. Пундика, М. Семчишина, В. Старосольського, Б. Стебельського, М. Шлемкевича, С. Ярмуся, В. Яніва. Теоретичним підґрунтям для аналізу стали праці українських науковців І. Беха, М. Боришевського, С. Гончаренко, В. Кременя, В. Огнев'юка, О. Савченко, О. Сухомлинської. Сформоване предметне поле уможливило структурувати поняття з позиції суттєвих ознак. Пріоритетності надано аналізу базових понять «цінність» («вартість» як широковживаний в українській діаспорі синонім) і «нація» / «національний». Наступною стадією структурування було виокремлення суміжних понять, до яких віднесено культуру, мову, релігію, традиції.

Розкрито бачення цінностей як фундаментальних, екзистенціальних сенсів (В. Кремень), як значимих сенсів – опосередкованих культурою еталонів бажаного й належного ставлення особистості до об'єктів матеріальної та духовної діяльності людей, до природи й суспільства (О. Савченко), як культурної детермінанти, що охоплює мову, літературу, народну культуру, традиції, звичаї, національну свідомість, духовність (О. Сухомлинська). Окреслено системоутворювальну роль сутнісних цінностей (рідна мова, релігія, традиція, мистецтво, сім'я) в культурі суспільства (Дж. Смоліч).

Констатовано, що науковці української діаспори характеризували поняття «цінність» («вартість») і «національні цінності» як дефініцію, що визначає духовну спрямованість особистості на формування та збереження етнічної та мовної свідомості. Провідні вчені-педагоги діаспори на Конгресі Українців Канади (1991 р.) проголосили, що такі цінності, як культура, рідна мова, звичаї та традиції власного народу є запорукою збереження ідентичності й українського «Я» для зарубіжного українства за кордоном. За визначенням Г. Ващенко націю творить спільність походження, території, мови, культури, традицій, а основною передумовою існування нації є національна свідомість, самоідентифікація з власною етнічною спільнотою.

У дослідженні цінності розуміються як духовно-моральні імперативи, що мають ключове значення для української діаспори зарубіжжя, сприяють її консолідації та розвиткові в поліетнічному середовищі.

У другому розділі – **«Організація і зміст виховання національних цінностей в українському шкільництві США»** обґрунтовано організаційний вимір розвитку українського шкільництва США, розкрито генезу навчальних програм шкіл українознавства при Шкільній Раді США, окреслено виховний зміст навчальних підручників в українському зарубіжному шкільництві.

У результаті дослідження обґрунтовано систему українознавчої освіти в США, яка вирізняється розмаїттям типів і наступністю рівнів у межах освіти впродовж життя. Система охоплює дитячі садочки, українські школи, коледжі та університети, курси підвищення кваліфікації педагогічних працівників українознавчої освіти, українські культурно-освітні центри, українські бібліотеки.

На основі аналізу автентичної джерельної бази розроблено авторську періодизацію становлення та розвитку українського шкільництва в США.

Перший період – початковий (1888–1912 рр. ХХ ст.) – визначено в контексті таких параметрів: відкриття українських шкіл сприяло консолідації національно-свідомої інтелігенції; було створено перші громадські організації, які поряд із церквою, почали опікуватися справами освіти українців у США; навчальний процес у школах було спрямовано на надання учням елементарних знань з української мови, літератури, історії, культури, релігії.

На початку другого періоду – організаційно-педагогічного (1913–1946 рр. ХХ ст.) – засновано першу професійну організацію вчителів «Товариство руських греко-католицьких вчителів» з метою підвищення їх кваліфікації. Відбулася активізація громадського руху за реформи в українських школах, який очолила громадсько-політична організація «Об'єднання Українських Організацій в Америці», була створена «Управа Рідної школи», запроваджено єдині підручники для навчання в українських школах. Вперше було визначено основні виховні цілі українського шкільництва в США з акцентом на формування любові до рідної культури, традицій, історії.

Ознакою третього періоду – координаційно-аксіологічного (з кінця 40-х рр. до 1969 рр. ХХ ст.) – є зростання кількості українських шкіл як при УКЦ США, УГКЦ США, УПЦ США, так і при українських організаціях/товариствах. Важливим здобутком періоду визнано заснування Шкільної Ради при УККА як центрального, координуючого центру приватного українського шкільництва в США. Наприкінці третього періоду на Першому світовому конгресі вільних українців (1967 р.) було ухвалено проєкт Української виховної системи в діаспорі, який став дороговказом у справі виховання української молоді зарубіжжя.

Ознакою четвертого періоду – дихотомічного (1970–1990 рр. ХХ ст.) – є суттєве зменшення кількості українських шкіл, що було обумовлено асиміляційними процесами серед української діаспорної спільноти. З'ясовано, що такий регрес актуалізував питання підготовки вчителів при Шкільній Раді та сприяв підвищенню рівня навчання та виховання в українських школах. Серед здобутків четвертого періоду зазначено: системне вирішення Шкільною Радою при УККА питання підвищення фахового рівня вчителів та педагогічних працівників шкіл українознавства, оновлення навчальних програм і перевидання підручників.

Впродовж п'ятого періоду – модернізаційного (1991–2020 рр. ХХІ ст.) – увагу зосереджено на організації нових українознавчих шкіл у США; поліпшенні якості навчання в школах українознавства; удосконаленні навчальних програм, посібників, підручників; посиленні зв'язків Шкільної ради з Україною.

Обґрунтовано, що на сьогодні українська діаспора в США має одну з найкращих у світі систему приватного українського шкільництва. Українською громадою організовано школи трьох типів: школи українознавства, якими керує

Шкільна рада при УККА, українські школи при українській католицькій церкві в США та недільні школи при українській православної церкві в США.

Виявлено, що саме суботні школи українознавства під керівництвом Шкільної Ради при Українському конгресовому комітеті Америки (УККА) є основним провідником українознавчої освіти. Наразі в системі Шкільної ради працює 46 шкіл, більшість з яких – 11-річні, у яких навчається 2,5 тис. дітей. Найбільша кількість шкіл українознавства в США була зафіксована в 1960-х рр. (понад 70), за всю історію функціонування їх закінчило понад 75 тис. учнів.

Школи українознавства охоплюють три ступені: нижчий, середній і вищий, кожен по чотири (іноді три) роки навчання (4–4–4 або 4–4–3). Відповідно до вимог Шкільної Ради при УККА навчальний рік розпочинається в першу суботу після національного свята США – Дня Праці, що святкують в першу суботу вересня – та закінчується в першу/другу суботу червня наступного календарного року. Заняття в школах проводять по суботах (інколи в неділю), шкільний день триває з 9.00 до 13.30, шкільний день поділено на п'ять 45-хвилинних занять. Повний курс навчання становить 12 років по 5–6 год. на тиждень, у середньому 33 суботи на рік, що за 12 років становить близько 1980 навчальних годин.

Обов'язковими предметами для шкіл українознавства є: українська мова, українська література, історія України, географія та культура України. По закінченню школи учні складають «матуру», яка охоплює письмові та усні випускні іспити з обов'язкових навчальних предметів, які вони вивчали впродовж навчання в школі.

Визначним внеском у розвиток змісту українознавчої освіти стало видання Шкільною Радою УККА перших Програм навчання та виховання для шкіл українознавства 1960 р. Програми склалися з блоку програм навчання з української мови і літератури, історії, географії та культури (до яких інтегрувалися виховні ідеали), та виховного блоку, який охоплював основні принципи, методи й організаційні форми виховної діяльності.

Констатовано, що потужним інструментом розбудови змісту українознавчої освіти в українській діаспорі США стала Українська виховна система Е. Жарського (1967 р.). Наголос на національному вихованні – збереженні національної самобутності, засвоєнні української культури, шануванні традицій власного народу, вивченні українознавства – поряд з інтелектуальним, релігійно-моральним, суспільно-громадським, фізично-естетичним вихованням забезпечував імплементацію цілісного підходу до формування національного світогляду молоді.

Під впливом ідей Української виховної системи та нових запитів української діаспори США навчальні програми для шкіл українознавства США 1981 р. набули більшого виховного спрямування. У рубриці «Виховна мета» наголошувалося на пріоритетності національних цінностей, важливості збереження української національної ідентичності поза межами України.

Сучасні Програми шкіл українознавства в США, розроблені за головування Є. Федоренка (1981 р.), вирізняються спрямованістю на виховання в учнів української ідентичності. Програма з української мови ставить за мету навчити учнів вільно розмовляти мовою, вміти читати й писати. Програма з української літератури передбачає ознайомлення з творчим доробком українських

письменників і поетів, українською народною творчістю, прищеплення любові до краси мови, заохочення дитини до читання українських книжок. Програма з релігії спрямована на виховання в молоді християнського світогляду засобами ознайомлення з християнськими обрядами, молитвами, колядками, щедрівками, релігійними святами. Програма з географії покликана виховувати любов до України, країни проживання, формує відчуття громадянина світу. Програма з історії ознайомлює з історичними подіями в Україні, видатними історичними постатями, героями національно-визвольних змагань, формує гордість за славетні перемоги й досягнення українців.

У дослідженні розглянуто генезу шкільного підручникотворення українського шкільництва в США, обґрунтовано періоди його розвитку. Критеріями для виокремлення періодів стали стратегічні орієнтири розвитку шкільної українознавчої освіти.

Розкрито, що впродовж першого – початкового (початок XIX ст. – 1920-ті рр. XX ст.) – періоду була окреслена ідея важливості розроблення власних підручників для навчання та виховання в школах.

У межах другого – перехідного (1920–1950-ті рр. XX ст.) – періоду розпочався процес підготовки оригінальних підручників, які враховували особливості життя громади в іншомовному полікультурному середовищі. Основу підручників склали християнська релігія, національно-культурологічні та патріотичні засади. З'ясовано, що для першого й частково другого періоду властиво використання навчальних книг з України.

У третьому – системному (1950–1990-ті рр. XX ст.) – періоді створено єдиний центр управління українським шкільництвом, а саме Шкільну раду при УККА, яка мала координувати діяльність українських шкіл, розробляти та видавати навчальні програми і підручники. Запровадження нових навчальних програм стало поштовхом у розробленні нових та перевиданні вживаних підручників.

Основною тенденцією підручникотворення четвертого – комплексного (початок 90-х XX ст. і до сьогодні) – періоду визначено модернізацію підручників у контексті активної співпраці з незалежною Україною. Водночас констатовано, що, незважаючи на активний запит на співпрацю існує думка, що підручники з України не можуть бути використані в суботніх та недільних школах США з огляду на відсутність синхронізації з реаліями діаспори.

У третьому розділі – **«Перспективи використання досвіду українського шкільництва США у вихованні національних цінностей учнівської молоді в Україні»** – здійснено аналіз сучасних концепцій виховання в українському освітньому просторі, проведено порівняльний аналіз системи українознавчої освіти українського шкільництва в США та в Україні, запропоновано рекомендації щодо можливостей застосування досвіду виховання національних цінностей дітей та молоді українського походження в США в умовах модернізації шкільної освіти України.

На основі аналізу законодавчих і стратегічних документів України: законів України «Про освіту» (1991 р.) і «Про освіту» (2017 р.), «Про позашкільну освіту» (2000 р.), «Про загальну середню освіту» (1999 р.) і «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.), Державної національної програми «Освіта» («Україна XXI століття») (1993 р.), Національної доктрини розвитку освіти України (2001 р.),

Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013 р.), Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки (2015 р.), Стратегії національно-патріотичного виховання (2019 р.) констатовано, що розбудова України як незалежної держави детермінувала посилення національної спрямованості освіти.

Концептуальне поле національного виховання дітей та молоді в Україні формують: Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти (1996 р.), Концепція громадянського виховання (2000 р.), Концепція національно-патріотичного виховання молоді (2009 р.), Концепція національного виховання студентської молоді (2009 р.), Концепція національно-патріотичного виховання дітей і молоді (2015 р.), Концепції розвитку громадянської освіти в Україні (2018 р.). Розбудова України як незалежної держави у співдружності європейських держав та відкритого світу визначила концептуальне бачення національного виховання з позиції формування національно свідомої, гармонійно розвиненої, високоосвіченої, соціально активної особистості, відкритої до європейських та загальнолюдських цінностей.

Визначено шляхи використання позитивного досвіду української діаспори з виховання національних цінностей українознавчої шкільної освіти в США в умовах модернізації освіти України, надано відповідні рекомендації.

ВИСНОВКИ

У дисертації теоретично обґрунтовано організацію та зміст виховання національних цінностей в українському шкільництві США крізь призму історичних трансформацій, теоретичних засад і практичної реалізації та визначено можливості використання позитивного американського досвіду в Україні.

1. У межах предметного поля дослідження виокремлено базові поняття дослідження та уточнено їх зміст. Розкрито, що українські науковці діаспори трактують виховання як цілеспрямований, свідомий процес формування всебічно розвинутої особистості з метою наближення її до ідеалу.

У контексті досліджуваної проблеми уточнено зміст поняття «цінності/вартості», яке в дисертації розуміємо як духовно-моральний імператив, що має визначальне значення для української діаспори зарубіжжя, сприяючи її консолідації та розвитку в поліетнічному середовищі. Важливою характеристикою цінностей є їх стійкість та гнучкість, вони мають здатність змінюватися з часом залежно від потреб спільноти та зовнішнього контексту. Акцентовано важливість наскрізного характеру національних цінностей, які мають пронизувати всю архітектуру освіти, починаючи від цілей і закінчуючи результатами навчання, з покроковим алгоритмом реалізації.

2. Розроблено авторську періодизацію становлення та розвитку українського шкільництва в США, яка охоплює: I період (1888–1912 рр. ХХ ст.) – початковий, який відзначається створенням власної інфраструктури, зростанням рівня освіченості українських дітей та української молоді, що сприяло консолідації української громади; II період (1913–1946 рр. ХХ ст.) – організаційно-педагогічний, серед іншого окреслюється визначенням основних виховних цілей українського шкільництва в США; III період (з кінця 40-х рр. до 1969 р. ХХ ст.) – координаційно-

аксіологічний, характеризується заснуванням Шкільної Ради при УККА як центрального, координуючого органу приватного українського шкільництва в США та визначенням на СКВУ «Виховного ідеалу українців в діаспорі»; IV період (1970–1990 рр. XX ст.) – дихотомічний, якому властиве суттєве зменшення кількості українських шкіл і водночас, системне вирішення Шкільною Радою при УККА питання підвищення фахового рівня вчителів та педагогічних працівників для шкіл українознавства, оновлення навчальних програм (1981 р.) з усіх предметів; V період (1991–2020 рр. XXI ст.) – модернізаційний, у якому спостерігалось вдосконалення навчальних програм та шкільних підручників відповідно до вимог часу та потреб учнів під впливом здобуття Україною незалежності.

3. З'ясовано, що українська діаспора в США створила цілісну систему українознавчої освіти, успішне функціонування якої забезпечується тісним взаємозв'язком усіх складників: норм, інституцій, рівнів і ступенів, кваліфікацій, освітніх програм, суб'єктів освітньої діяльності, учасників освітнього процесу, органів управління.

З'ясовано, що українознавча освіта стала підґрунтям для збереження й розвитку етнічної та культурної ідентичності українців у США. Досягненню цієї мети сприяла організація українських освітніх установ, кафедр українських студій, українських програм та інститутів при вищих навчальних закладах країни, вищих курсів українознавства, українських шкіл, навчальних дошкільних закладів, власних молодіжних і громадських організацій.

Доведено, що громадська організація – Шкільна рада при УККА є парасолькою, під егідою якої реалізується різнопланова діяльність з організації освіти українських дітей у США з метою збереження національної ідентичності та виховання національних цінностей. Шкільна Рада забезпечує функціонування шкіл, розроблення та видання навчальних програм, підручників для учнів та методичної літератури для вчителів, організує підготовку та підвищення кваліфікації педагогів (Педагогічний Інститут українознавства, двотижневі курси для вчителів шкіл українознавства), підтримує видавництво журналу «Рідна школа», здійснює моніторинг організації українознавчої шкільної освіти (колегія інспекторів). Діяльність Українського інституту Америки та Наукового товариства імені Шевченка сприяють консолідації української громади з трансляції національних цінностей.

Суботні школи українознавства є складником цілісної системи українознавчої освіти в США. Завдяки поєднанню навчальної та виховної функцій школи, транслюючи учням знання з українознавства, прищеплюють їм любов і повагу до українського народу, української культури й України.

4. Аналіз програм навчання та виховання в школах українознавства при Шкільній Раді УККА засвідчив, що їх зміст передбачає забезпечення гармонійного розвитку дитини на засадах української культури, основним навчальним предметом є українська мова. Порівняльно-зіставний метод аналізу навчальних програм різних років (1960-х, 1980-х рр.) дає змогу стверджувати, що виховна компонента з українознавчим та національно-ціннісним складником поступово була посилена та якісно оновлена. Установлено, що мотивація щодо важливості збереження власної ідентичності через вивчення української мови, залучення до надбань української нації (мова, історія, традиції, релігія, культура)

для сучасного покоління дітей українського походження в США трансформувалася від «місійності», екзистенційності до прагматичності.

Виявлено, що виховання національних цінностей у школах українознавства США ґрунтується на цілісному підході. Українознавство не вивчають як окремий предмет, знання інтегруються в усі навчальні предмети: українську мову, українську літературу, історію України, географію України, культуру України, релігію, що забезпечує прищеплення учням любові до української мови, традицій і культури, формування національного світогляду.

Доведено, що підручники в українській діаспорі США мають потужний виховний потенціал, основними показниками якого визначено виховання в учнів любові та пошани до України й українського народу, української мови; рідного краю, українських звичаїв, традицій і культури; толерантності в міжнаціональних відносинах; встановлення взаємозв'язку виучуваного матеріалу про Україну з історією та сучасністю США (опора на життєвий досвід школярів).

5. Зроблено висновок, що в українській діаспорі США напрацьовано ґрунтовний досвід формування національних цінностей молоді. Перспективними для України, зокрема, вбачаємо: на шкільному рівні – досвід роботи вчителів українознавства діаспори з мотивування молоді вивчати українську мову, прищеплення молодому поколінню українського походження національних цінностей, любові до культури, традицій; на рівні класу – досвід упровадження виховних форм і методів, які сприяють прищепленню учням національних цінностей; актуальною є практика системної організації виховних заходів з національного виховання учнів у школах українознавства в США.

На законодавчому рівні варто сприяти залученню до роботи над документом «Державного стандарту української мови як іноземної» представників української діаспори; важливим завданням державної освітньої політики України в межах співпраці з закордонним українством має бути надання наукової, методичної допомоги з розроблення сучасних програм з українознавчих предметів та підручників, у тому числі електронних, для забезпечення навчально-виховного процесу в українських освітніх закладах США.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів окресленої проблеми. Подальшими дослідницькими напрямками можуть бути: комплексне дослідження виховання національних цінностей у вітчизняному освітньо-виховному просторі й аксіологічна спрямованість українознавчої освіти зарубіжжя в багатокультурному середовищі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті, які відображають основні наукові результати дисертації

Статті в наукових фахових виданнях України

1. Глушко О. З. Формування виховного ідеалу в українській діаспорі. *Гуманізація навчально-виховного процесу* : наук. метод. зб. / за заг. ред. Г. І. Легенького, В. І. Сипченка. Слов'янськ : ІЗМН – СДПІ, 1999. Вип. V. С. 159–167.

2. Глушко О. З. Причини української еміграції в Америку та Канаду (кін. ХІХ – ХХ ст.). *Науковий вісник Чернівецького університету* : зб. наук. пр. Серія: Педагогіка та психологія. Чернівці : Рута, 2002. Вип. 143. С. 61–65.

3. Глушко О. З. Становлення і розвиток вищої українознавчої освіти в зарубіжжі у ХХ – на початку ХХІ століття. *Педагогічна освіта: теорія і практика* : зб. наук. пр. Кам'янець–Подільський : ПП «Медобори – 2006», 2009. Вип. 1. С. 45–50.

4. Глушко О. Генеза шкільного підручникотворення в українській діаспорі США. *Проблеми сучасного підручника* : зб. наук. праць / голов. ред. – О. М. Топузов. Київ : Педагогічна думка, 2017. Вип. 18. С. 13–21.

5. Глушко О. З. Європейський вектор освітніх реформ в Україні. *Український педагогічний журнал*. 2017. № 4. С. 5–11.

**Статті в наукових виданнях, які індексуються
в міжнародних наукометричних базах, та в зарубіжних виданнях**

6. Glushko O. Z. Essential characteristics of national values in philosophical and psychological and pedagogical literature. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. Budapest (Hungary), 2018. VI (70), Issue: 170. P. 18–22. <https://doi.org/10.31174/SEND-PP2018-170VI70-04>.

7. Glushko O. Z. Analysis of educational programmes of the Ukrainian Studies Schools in the USA diaspora. *Педагогическая наука и образование*. Минск (Республика Беларусь), 2019. № 3 (28). С. 30–37.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

8. Глушко О. З. Проблема збереження рідної мови в освітній практиці української діаспори США і Канади. *Зміст і технології шкільної освіти* : матеріали звітної наукової конференції Інституту педагогіки АПН України 26–28 березня 2002 року. Київ : Пед. думка, 2002. Ч. I. С. 43–44.

9. Глушко О. З. Культурологічні аспекти збереження українського шкільництва за кордоном (США, Канада). *Зміст і технології шкільної освіти* : матеріали звітної наукової конференції Інституту педагогіки АПН України 25–26 березня 2003 року. Київ : Пед. думка, 2003. Ч. I. С. 50–51.

10. Глушко О. З. Українознавча освіта в умовах полікультурного суспільства США і Канади. *Крок за кроком до життєвої компетентності та успіху* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 16–17 травня 2003 року. / ред. рада: С. М. Сушко (голова), І. Г. Єрмаков, В. Б. Сизон (наукові редактори) та ін. Київ : «Лат і К», 2003. С. 64.

11. Глушко О. З. Трансформаційні процеси у шкільній освіті України. *Трансформації в українській освіті і наукових дослідженнях: світовий контекст* : матеріали міжнародної наукової конференції, 25–26 травня 2017 р. м. Умань. Умань : ВПЦ «Візаві», 2017. Ч. 1. С. 80–83.

12. Глушко О. З. До проблеми розвитку культурологічних засад у педагогічній літературі України, США та Канади (досвід української діаспори). *Зміст і технології шкільної освіти* : матеріали звітної наукової конференції

Інституту педагогіки АПН України 30–31 березня 2004 року. Київ : Пед. думка, 2004. Ч. I. С. 39–40.

13. Глушко О. З. Роль релігії у вихованні шкільної молоді української діаспори в США. *Зміст і технології шкільної освіти* : матеріали звітної наукової конференції Інституту педагогіки АПН України 30–31 березня 2005 року. Київ : Пед. думка, 2005. Ч. I. С. 29–30.

14. Глушко О. З. Едвард Жарський про головні засади українського національного виховання в діаспорі. *Зміст і технології шкільної освіти* : матеріали звіт. наук. конф., 3–4 квітн. 2006 р. Ін-т педагогіки АПН України. Київ : Пед. думка, 2006. С. 35–36.

15. Глушко О. З. Проблеми підручникотворення в українському шкільництві діаспори. *Анотовані НДР Інституту педагогіки за 2006 р.* Київ : Пед. думка, 2007. С. 39–40.

16. Глушко О. З. Педагоги діаспори про проблеми національного виховання в українському шкільництві США та Канади. *Анотовані результати НДР Інституту педагогіки за 2007 р.* Київ : Пед. думка, 2008. С. 78–79.

17. Глушко О. З. Ідеї Івана Огієнка щодо виховання національних і духовних цінностей у молоді в діаспорі. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2008 рік.* Київ : Педагогічна думка, 2009. С. 107–108.

18. Глушко О. З. «Виховний ідеал» як система виховання національних цінностей української молоді в США та Канаді. *Зміст і технології шкільної освіти* : матеріали звітної наукової конференції Інституту педагогіки НАПН України 7–8 квітня 2010 року. Київ : Пед. думка, 2010. Ч. I. С. 29–30.

19. Глушко О. З. Рідна школа як модель трансляції національних цінностей дітям українського походження у США та Канаді. *Порівняльно-педагогічні студії – 2010* : матеріали наук.-практичного семінару (Київ, 17 червня 2010 р.) / за заг. ред. О. І. Локшиної та Н. І. Поліхун. Київ : Інформаційні системи, 2010. С. 50–52.

20. Глушко О. З. Школи українознавства як головний інструмент трансляції української культури в США. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2010 рік* : наукове видання (Київ, 7–8 квітня). Київ : Інститут педагогіки, 2011. С. 89–91.

21. Глушко О. З. Виховні орієнтири навчальних програм шкіл українознавства в США. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2011 рік.* Київ : Інститут педагогіки, 2012. С. 105–107.

22. Глушко О. З. Погляди педагогів діаспори на проблему національного виховання в рідномовному шкільництві в США. *Міждисциплінарність як методологія гуманітарних наук: мова, освіта, культура* : матеріали міжн. науково-практ. конф., 26–27 квітня 2012 р. м. Умань. Умань : ПП Жовтий О. О., 2012. Ч. 2. С. 161–163.

23. Глушко О. З. Про підготовку педагогічних кадрів для шкіл українознавства в США. *Педагогічна компаративістика – 2012: аспект обдарованості (трансформації в освіті зарубіжжя та український контекст)* : матеріали наук.-практ. семінару (Київ, 11 червня 2012 р.) / за заг. ред. О. І. Локшиної, Н. І. Поліхун. Київ : ТОВ «Інформаційні системи», 2012. С. 27–28.

24. Глушко О. З. «Виховний ідеал», як система виховання національних цінностей шкільної української молоді США. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2012 рік*. Київ : Інститут педагогіки, 2013. С. 86–87.

25. Глушко О. З. Проблема збереження рідної мови в освітній практиці української діаспори в США. *Педагогічна компаративістика – 2013 : трансформації в освіті зарубіжжя та український контекст* : матеріали наук.-практ. семінару (Київ, 10 червня 2013 р.) / Ін-т педагогіки НАПН України / за заг. ред. О. І. Локшиної. Київ : Педагогічна думка, 2013. С. 65–66.

26. Глушко О. З. Виховний зміст підручників шкіл української діаспори в США. *Проблеми сучасного підручника* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 18–19 травня 2018 р., м. Мінськ. Київ : Педагогічна думка, 2018. С. 23–25.

27. Глушко О. З. Навчально-методичне забезпечення в школах українознавства в США. *Проблеми сучасного підручника* : збірник тез міжнародної науково-практичної конференції, 14 травня 2019 р., м. Київ. Київ : Педагогічна думка, 2019. С. 31–32. URL: http://undip.org.ua/upload/iblock/634/zbirnyk-tezy_12_tezy.pdf (дата звернення: 20.01.21).

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

28. Глушко О. З. Становлення й розвиток українського шкільництва у США і Канаді. *Педагогіка і психологія*. 2002. № 4. С. 134–140.

29. Глушко О. З. «Виховний ідеал» як система виховання національних цінностей в українській молоді в США. *Нові тенденції і явища у дитячому та молодіжному середовищі в Україні: цивілізаційний, культурологічний, інформаційний виміри* : зб. наук. праць. Київ : ТОВ «Видавниче підприємство «Едельвейс», 2017. С. 38–46.

АНОТАЦІЇ

Глушко О. З. Виховання національних цінностей в українському шкільництві США. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ; 2021.

У дисертації на основі джерельної бази простежено генезу й особливості функціонування українського шкільництва США кінця XIX – початку XXI ст., розроблено авторську періодизацію його становлення та розвитку в українській діаспорі; визначено й проаналізовано основні ідеї науково-педагогічного доробку теоретиків і практиків національного виховання учнів та молоді українського походження в США, висвітлено виховні орієнтири українознавчої освіти.

Розкрито концептуальні положення щодо виховного ідеалу українців діаспори, сутність поняття «цінності української діаспори». Визначено типи шкільних навчальних закладів в українській діаспорі США та особливості їх функціонування в поліетнічному середовищі країни проживання. Окреслено

організаційно-педагогічні засади діяльності шкіл українознавства та їх дидактично-методичне забезпечення. У дослідженні проаналізовано виховний зміст навчальних підручників в українському зарубіжному шкільництві у ретроспективній генезі.

Запропоновано шляхи творчого використання прогресивних ідей та практичного досвіду педагогів української діаспори українознавчого шкільництва в сучасному освітньому просторі України.

Ключові слова: виховний ідеал українців діаспори, виховання, імміграція, освіта, національні цінності, підручникотворення, система українознавчої освіти в США, українські освітні установи діаспори, українська діаспора, українське шкільництво, школи українознавства в США.

Глушко О. З. Воспитание национальных ценностей в украинском школьном образовании США. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики». Институт педагогики НАПН Украины, г. Киев; 2021.

В диссертации на основе анализа имеющихся источников прослеживается генезис и особенности функционирования украинского школьного образования США конца XIX – начала XXI в., разработана авторская периодизация его становления и развития в украинской диаспоре; определены и проанализированы главные идеи научно-педагогического наследия теоретиков и практиков национального воспитания учащихся и молодежи украинского происхождения в США, освещены воспитательные ориентиры украиноведческого образования в США.

Раскрыты концептуальные положения воспитательного идеала украинской диаспоры, сущность понятия «ценности украинской диаспоры». Определены типы школьных учебных заведений украинской диаспоры США и особенности их функционирования в полиэтнической среде страны проживания. Охарактеризованы организационно-педагогические основы деятельности школ украиноведения и их дидактически-методическое обеспечение. В исследовании анализируется воспитательный смысл учебников в украинской зарубежной школе в ретроспективном генезисе.

Предложены пути творческого использования прогрессивных идей и практического опыта педагогов украинской диаспоры украиноведческих школ в современной образовательной среде Украины.

Ключевые слова: воспитательный идеал украинской диаспоры, воспитание, иммиграция, национальные ценности, образование, учебники, система украиноведческого образования в США, украинские образовательные учреждения диаспоры, украинская диаспора, украинское школьное образование, школы украиноведения в США.

Glushko O. Z. Education of national values in the Ukrainian school in the USA. – Qualifying scientific work as a manuscript.

The thesis for the Degree of Candidate of Pedagogical Sciences in the Specialty 13.00.01 – General Pedagogy and History of Pedagogy. The Institute of Pedagogy of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, 2021.

The dissertation theoretically substantiates the education organization and content of national values in the Ukrainian school of the United States through the historical transformations prism, theoretical foundations and practical implementation. The creative use possibilities of the positive experience of the younger generation's upbringing of the Ukrainian western diaspora in Ukraine are determined.

The research works of sociologists, philosophers, scholars, educators, cultural figures of the Ukrainian diaspora are analyzed, the research basic concepts are highlighted and their content is specified. It is revealed that Ukrainian scholars of the diaspora interpret education as a purposeful, conscious process of forming a comprehensively developed personality in order to bring it closer to the ideal. The conceptual provisions on the educational ideal of the Ukrainian diaspora, the concept essence of “values of the Ukrainian diaspora” are revealed. In the research, the author understands values as a spiritual and moral imperative that are of decisive importance for the Ukrainian diaspora abroad, contribute to its consolidation and development in a multiethnic environment. In a narrower sense, the “values” are regarded as “the Ukrainian educational ideal in the diaspora”. It was found that the national values in the Ukrainian school in the United States are of a cross-cutting nature, starting from the goals and content of education and ending with learning outcomes, with a step-by-step implementation algorithm.

The author's periodization of the formation and development of Ukrainian education in the United States has been developed: The I period (1888–1912 years of the 20th century) – the initial one, is marked by the creation of its own infrastructure, contributed to the Ukrainian society consolidation; The II period (1913–1946 years of the 20th century) – organizational and pedagogical, among other things, is characterized by the main educational goals definition of Ukrainian schools in the United States; III period (from the end of the 40s to 1969 years of the 20th century.) – coordination and axiological, characterized by the formation of the School Council at the UCCA, as the central coordinating body of private Ukrainian schools in the United States and the definition at World Congress of Free Ukrainians “Educational ideal Ukrainian in the diaspora”; Period IV (1970–1990 years of the 20th century) – dichotomous, which is characterized by a significant decrease in the number of Ukrainian schools and, at the same time, a systemic decision by the School Council at the UCCA to raise the professional level of teachers and pedagogical workers for Ukrainian studies schools, to update the curriculum (1981) all subjects; V period (1991–2020 years 21st century) – modernization, characterized by the improvement and modernization of curricula and school textbooks in accordance with the requirements of the time and the needs of students; establishing cooperation with Ukraine.

It has been proved that a public organization, i.e. the School Council at the UCCA is the central body for organizing the education and upbringing of Ukrainian children in the United States in order to preserve national identity and form national values. The activities of the School Council are aimed at ensuring the functioning of Ukrainian studies

schools, developing and publishing curricula, textbooks for students and methodological literature for teachers, monitoring the organization of Ukrainian studies (a board of inspectors), training teachers for the Ukrainian school system, publishing the journal “Ridna shkola”.

The types of school educational institutions in the Ukrainian diaspora of the USA and their functioning peculiarities in the multiethnic environment of the country of residence have been determined. It has been established that the Saturday schools of Ukrainian studies at the School Council of the UCCA are part of an integral system of Ukrainian studies education in the United States. Due to the combination of educational and upbringing functions of the school, transmitting knowledge of Ukrainian studies to students, they instill in them love and respect for the Ukrainian people, Ukrainian culture, traditions and Ukraine. The basic basis of national education is Ukrainian culture.

The organizational and pedagogical foundations of the activities of Ukrainian studies schools and their didactic and methodological support have been determined. An analysis of training and education programs in Ukrainian studies schools at the School Council of the UCCA showed that their content provides for the child harmonious development on the Ukrainian culture basis, the main academic subject is Ukrainian language.

The study analyzes the educational meaning of textbooks in a Ukrainian foreign school in retrospective genesis. It has been proved that textbooks in the Ukrainian diaspora of the United States have a powerful educational potential, corresponding to the specifics of the educational process in Ukrainian studies schools.

It was found that the Ukrainian diaspora in the United States has created an integral system of Ukrainian studies education. The achievement of this goal was facilitated by the Ukrainian educational institutions organization, Ukrainian studies departments, Ukrainian programs and institutes at higher educational institutions of the country, Ukrainian studies higher courses, Ukrainian schools, preschool educational institutions, and their own youth and public organizations. The Ukrainian schooling system was characterized by a national orientation as one of the leading factors in the Ukrainian society consolidation and preservation in the United States.

The ways of progressive ideas creative usage and practical experience of Ukrainian diaspora teachers of Ukrainian studies schools in the modern educational space of Ukraine are proposed.

Keywords: educational ideal of Ukrainians of the diaspora, upbringing, immigration, national values, education, textbook creation, system of Ukrainian studies education in the USA, Ukrainian educational institutions of the diaspora, Ukrainian diaspora, Ukrainian schooling, schools of Ukrainian studies in the USA.

Підписано до друку 08.04.2021 р. Формат видання 60x84/16.

Ум. др. арк. 1,4. Тираж 104 пр. Зам. № 1-32.

Київський університет імені Бориса Грінченка.
04053, м. Київ, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2.

Свідоцтво про внесення до Державного Реєстру
ДК № 4013 від 17.03.2011 р.